

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN KITALAR ARASI TURİZM HAREKETLERİNİN EKONOMİK ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI (AVRUPA VE ORTADOĞU KITASI ÖRNEĞİ)
A RESEARCH OF THE ECONOMIC IMPACT OF TOURISM MOVEMENTS BETWEEN DEVELOPED AND DEVELOPING CONTINENTS (THE EXAMPLE OF EUROPE AND THE MIDDLE EAST)

İbrahim ÖRNEK*
Aliye AKIN**

Öz

Turizm hareketlerinin ülkelerin ekonomilerinde ne denli önem arz ettiği bilinen bir gerçektir. Buradan hareketle araştırmanın amacı; turizm hareketlerinin gelişmiş ve gelişmekte olan kıtalarda oluşturduğu ekonomik etkiyi karşılaştırarak ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde elde edilen verilere karşılaştırmalı analiz uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularının sonucunda; Avrupa kıtasının Ortadoğu kıtasına göre turizmden elde ettiği payın büyük olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber Avrupa kıtasının dünyada en fazla turist çeken ve en fazla turist gönderen kıtası olduğu; Avrupa kıtasının 2014 yılı sonu itibarı ile 581,8 milyon turisti ağırlayarak, %51,4'lük bir paya sahip olduğunu; Ortadoğu kıtasında ise bu payın %4,5 olduğu saptanmıştır. Ayrıca Avrupa ve Orta doğu kıtasının uluslararası turizm gelirleri bakımından karşılaştırılmasında, 2014 yılında 508,8 milyar dolar gelir elde ettiği ve bu gelirdeki payının %40,9 olduğu ortaya konmuştur. Ortadoğu kıtasının ise çok zayıf turizm bölgeleri olduğu tespit edilmiştir. Ortadoğu kıtasını Avrupa kıtası ile karşılaştırılması durumunda, Ortadoğu kıtasının turist sayısı ve turizm gelirleri açısından oldukça geri planda kalmış olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Ekonomisi, Turizm Hareketleri.

Abstract

It is a known fact how important is the tourism movement in the economies of the countries. This defines the purposes of the following research; comparing the impact of the tourism movement between developed and developing countries. Comparative analysis on the data obtained for this purpose has been applied. As a result of the findings of the study it was found that the parts gained from tourism are bigger in Europe compared to the Middle East. However, Europe is the continent which attracts the most tourists in the world and sends the most tourists; by hosting 581.8 million tourists by the end of 2014, Europe's part is 51,4%; In the Middle East it was determined that the continent's share was 4.5%. In addition, the comparison in terms of international tourism receipts in European continent and the Middle East, reports revenue of 508.8 billion dollars in 2014 which has revealed that 40.9% of the share in the revenue. Some parts of the Middle East were found to be very weak tourism regions. When comparing Europe and the Middle East in terms of the number of tourists and tourism revenue it can be said that the Middle East has stayed at the background.

Key ords: Tourism, Tourism Economy, Tourism Movement.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze milyonlarca kişi günlük hayatlarını devam ettirdikleri yerlerden geçici süreler için başka yerlere hareket etmişlerdir (Toskay, 1989: 75). İfade edilen yer değişimi sırasında, kişiler ulaşım olanaklarından yararlanmakta ve varılan yerlerdeki konaklama birimlerini kullanmaktadır. Bu durum 20. yüzyıla özgü modern bir olay olarak ifade edilmesine karşın, yer değiştirmenin insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Kişilerin yıllar süresince, çeşitli neden ve amaçlarla buldukları yerin dışında başka bir coğrafyaya hareket ettiği bilinen bir gerçektir. Bu hareket dinamik bir yapıya sahiptir. Dinamik bir yapıya sahip olan hareket, çeşitli dillerde değişik kavramlarla ifade edilmektedir. Ayrıca bu dinamik hareketin gelişimi, birçok kavramın doğurduğu karışıklık sonucu, tüm dikkatleri bir sözcük üzerine toplamıştır. Bu sözcük, turizm olarak ifade edilmektedir. Turizm kavramı üzerinde birçok tanım yapılmasına rağmen günümüzde standart bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, turizmin öznesinin insan olmasından ve sosyal, psikolojik, ekonomik, politik vb. unsurların bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır (Kozak, vd., 2001:1).

Turizm kavramını ortaya koymak amacıyla birçok araştırmacının değişik tanımlamaları aşağıda ifade edilmiştir. Ancak turizm tanımını net bir şekilde kavrayabilmek için kökenin ayrıca araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Turizm, Latince kökenlidir. "Tornus" sözcüğünden türetilmiş ve çeşitli batı dillerine girmiştir (Hazar, 2010:3). İngilizcede "tour" sözcüğü; daireyi, bir hareketi, bazı site ve yörelerin ziyaretini, iş veya eğlence amacı ile yapılan yer değiştirmeyi ifade eder. "Touring" sözcüğü ise zevk için yapılan, eğitsel ve

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ornek@ksu.edu.tr

** Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulu, aliyeakin@gantep.edu.tr

kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılmaktadır. Fransızca "tour" ve "tourner" kelimeleri Latince "tornus" kelimesinden türetilmiş olup; "turne" kelimesi dilimizde dönmek ve döndürmek anlamında kullanılmıştır. "Tur" ise dönme hareketleri ve gezintiler için kullanılan bir sözcüktür. Başka bir ifadeyle, hareket edilen yere dönmek şartıyla, yapılan kısa veya uzun süreli seyahatler şeklinde tanımlanabilir (Olalı ve Timur, 1986:5).

Turizmin sadece ekonomik yönü üzerindeki tartışmaları başlatan kişi 1910 yılında Avusturyalı ekonomist Hermann Von Schullar olmuştur. Yazar turizmi; "başka bir ülkeden şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü şeklinde tanımlamıştır (Kozak vd., 2001:2). Bununla beraber Hunziker ve Krapf turizmi; tüketim fonksiyonunu geçici yer değiştirme, seyahat ve konaklama bölümlerini kapsayacak şekilde bilimsel yönden ele almaktadırlar. Günümüzde en çok kullanılan ve OECD tarafından da benimsenen tanım; Prof. Dr. Walter Hunziker'in 1941 yılında yaptığı tanımdır. Bu tanıma göre; "sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşta bulunmamak koşulu ile yabancıların geçici süre kalışlarından doğan olay ve ilişkilerin tümü turizmdir (Kozak vd.,2001:5). Bu tanım, daha sonra Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Cemiyeti (AIAEST) tarafından da kabul edilmiştir (Bahar ve Kozak, 2006:29).

Turizmi ekonomik nedenlere dayandıran Edman Picard da turizmi şöyle tanımlamıştır. Turizmin ana fonksiyonu, ülkeye yabancı döviz kaynaklarının akmasını sağlamak ve turist harcamalarının ekonomiye yaptığı katkıları araştırmaktır (Dinçer, 1993:7).

İfade edilen tanımlardan yola çıkarak turizmin; sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik faktörlerden oluştuğu söylenebilir. Turizmin her geçen gün etkisini arttırarak, önemli boyutlara ulaştığı ifade edilebilir. Kişilerin fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik, vb. ihtiyaçlarına cevap veren faaliyet olması, turizmin öneminin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla dünya ülkelerinin turizm faaliyetlerinden daha fazla pay alabilmek için gösterdiği çabaların ne denli büyük olduğu ortadadır. Çünkü turizm faaliyetlerinin etkinliği ülkelerin gelişmesine ve büyümesine katkıda bulunurken, toplumsal anlamda refah seviyesinin de yükselmesine katkıda sunmaktadır. Nitekim hem sosyal, hem kültürel, hem de ekonomik olarak ülkelerin turizm faaliyetinden çeşitli kazanımlar sağladığı söylenebilir.

Turizm, ülke içinde mevcut potansiyel işgücüne yeni, geniş istihdam olanağı oluşturduğu ve işsizlik sorunun çözümüne olumlu avantajlar sağladığı içinde önem arz etmektedir. Ayrıca ülkenin doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerinin değerlendirilerek, kalkınmaya kattığı ivme küçümsenmeyecek boyuttadır. Dolayısıyla ülkeler için hem gelir getirici hem de istihdam yaratıcı etkisinin olması, turizmin önemini ekonomik olarak da ortaya koymaktadır. İfade edilen unsurlardan yola çıkılarak turizmin önemi, aşağıda özetlenmiştir (Usta, 1995:13).

- Turizm, küresel boyutta tüm dünyada yaşayan kişileri ilgilendiren, bir üretim ve tüketim olayıdır.
- Turizm, sağladığı döviz girdileri ile dış ödemeler ve dış ticaret dengelerini düzeltici bir sektördür.
- Turizm, milli gelire katkı sağlayan ve ülke ekonomisini geliştiren bir hizmet sektörüdür.
- Turizm, iş ve istihdam sağlayıcı bir özellik taşımaktadır.
- Turizm, doğal, kültürel ve sosyal çevreyi korumanın, geliştirmenin önemli bir aracıdır.
- Turizm, toplum olarak gelişmenin itici ve sürükleyici bir elemanıdır.

Bu sebeplerden turizm önemli bir faaliyet olduğu söylenebilir. Ülkelerin toplumsal, ekonomik vb. sebeplerden dolayı gelişiminde turizmin önemli bir kavram düşünülmektedir.

2.METODOLOJİ

2.1 Amaç

Bu araştırmanın temel amacı; gelişmiş ve gelişmekte olan kıtalarda turizm hareketlerini karşılaştırarak, kıtalarda oluşturduğu ekonomik etkiyi ortaya koymaktır.

2.2 Önemi

Gelişmiş kıtalara yönelik turizm talebinin gelişmekte olan kıtalara oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun temel sebebinin gelişmiş kıtalardaki ekonomik, sosyal, kültürel vb. yönden gelişmişlik düzeyi, destinasyon yani turist çekim merkezlerinin fazla olması, ulaşımın kolay olması ve güvenlik sorunun gelişmekte olan kıtalara oranla yaşanmaması olduğu düşünülmektedir.

Turizm hareketlerinin kıtalarda oluşturduğu ekonomik etkinin kıtaların gelişmesinde, ekonomik anlamda kalkınmasında ve refah seviyesinin artmasında önemli bir unsur olduğu bilindiğinden bu araştırma önem arz etmektedir.

2.3 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini turizm kapsamında dünyadaki bulunan tüm kıtalar oluştururken, örneklemini ise Avrupa ve Ortadoğu kıtası oluşturmaktadır.

2.4 Veri Analizi

Bu araştırma, Avrupa ile Ortadoğu kıtasını kapsamaktadır. Araştırmada öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiş olup; turizm hareketleri ile ilgili akademik çalışmalar taranarak, araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmada veriler, Dünya Turizm Örgütü'nün, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansının, Uluslararası Ticaret İstatistiklerinin, Dünya Bankasının, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin, Dünya Data Atlasının istatistiki bilgilerinden elde edilmiştir. Elde edilen verilerin anlamlı hale gelebilmesi için karşılaştırmalı analiz yapılmış ve araştırma sonuçlandırılmıştır.

2.5 Sınırlılıklar

Araştırma sadece Avrupa ve Ortadoğu kıtasını kapsamaması ve elde edilen verilerin sadece Avrupa ve Ortadoğu kıtalardan elde edilmiş olması sebebiyle, bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak gösterilebilir.

3. BULGULAR

Geçtiğimiz 65 yılda turizmin devamlı büyüme ve çeşitlenme göstererek, dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden biri olduğu ifade edilebilir. Dünya genelinde yaşanan krizlerden de en az etkilenen sektörün turizm olduğu söylenebilir. Avrupa kıtası dünyanın uluslararası turistlerinin yarısından fazlasına (%52) sahip olduğundan, dünyanın en büyük turizm kaynağı olarak bilinmektedir. Ardından Asya-Pasifik (%23), Amerika (%16), Afrika (%5), Orta Doğu kıtaları (%4) gelmektedir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nün uzun dönem tahminlerine göre 2015 ile 2030 yılları arasındaki süreçte uluslararası turist sayısı yıllık ortalama %3,3'lük bir oranla artacağı ifade edilmektedir. Tahmin edilen bu büyüme oranına göre, uluslararası turist sayısı 2020'de 1,4 milyara, 2030'da ise 1,8 milyara ulaşacağı düşünülmektedir (WTO, Tourism Highlights, 2015:15)

Elde edilen verilerden yola çıkılarak, Avrupa ve Ortadoğu kıtasının turizm hareketleri ve turizmin ekonomik etkileri ortaya konmuş olup; değerlendirilerek yorumlanmıştır.

3.1 Avrupa Kıtasının Turizm Hareketleri ve Ekonomik Etkileri ile İlgili Bulgular

Dünyadaki turizm hareketlerinde en fazla paya sahip olan kıtasının Avrupa olduğu bilinen bir gerçektir. Dünyanın en çok turist çeken 10 destinasyonu araştırıldığında, en büyük 7 destinasyonun Avrupa kıtasında olduğu bilinmektedir. Ayrıca uluslararası turizm gelirleri bakımından da en çok gelir elde eden 10 ülke sıralamasında, 7 ülkenin Avrupa'nın alt bölgesinde yer aldığı ifade edilmektedir (WTO, Tourism Highlights, 2015:3).

Avrupa kıtasının turizm hareketleri ve ekonomik etkileri kapsamında aşağıdaki tablolarda; uluslararası turizm gelirleri, uluslararası ziyaretçi sayıları, turizm gelirlerinin GSYİH'ye katkısı, GSYİH ve turizm büyüme oranları, turizm istihdamının toplam istihdama katkısı, dış ticaret ve cari işlemler dengesine ilişkin göstergeler ile turizm gelirlerinin dış ticaret ve cari işlemler dengesine etkisi gösterilmiş olup; değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Avrupa Kıtasının Toplam Uluslararası Ziyaretçi Sayısı ve Turizm Geliri

Yıllar	Uluslararası Ziyaretçi Sayısı (Milyon kişi)	Yıllık Değişim Oranı (%100)	Ziyaretçi Sayısı Açısından Dünya Pazar Payı (%)	Uluslararası Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	Yıllık Değişim Oranı (%100)	Uluslararası Turizm Gelirleri Açısından Dünya Pazar Payı (%)
2000	395.9	6,9	57,6	234.7	0,2	49,3
2001	395.2	-0,2	57,6	230.3	-1,8	49,7
2002	407.0	3,0	57,6	243.2	5,6	50,7
2003	407.1	0,0	58,6	282.9	16,3	53,0
2004	424.4	4,3	54,5	328.4	16,0	51,5
2005	438.7	4,0	54,7	348.8	6,2	51,2
2006	462.2	4,3	54,4	376.9	8,0	51,1
2007	487.9	5,3	53,5	435.2	15,5	50,6
2008	487.2	0,3	53,1	473.7	8,8	50,2
2009	461.5	-5,3	52,2	410.9	-13,2	48,5
2010	474.8	2,9	50,7	409.3	-0,4	44,2
2011	516.4	8,8	51,3	466.7	5,0	45,0
2012	534.4	3,5	51,6	454.0	1,9	42,6
2013	566.4	6,0	52,0	491.7	4,2	42,2
2014	581.8	2,7	51,4	508.8	3,6	40,9

Kaynak:UNWTO, <http://statistics.unwto.org/content/compendium> (10.04.2016) derlenmiştir.

Avrupa, 500 milyondan fazla nüfus ile dünyanın en gelişmiş kıtalarından biridir. Uluslararası turizm hareketlerine katılan kişilerin sayıları dikkate alındığında, Avrupa'nın en çok turist çeken kıta olmasının yanında en çok turist gönderen kıta olması da dikkat çeken bir unsurdur. Yukarıdaki tabloda, Dünya Turizm Örgütü'nün istatistikleri incelendiğinde, Avrupa'ya gelen uluslararası ziyaretçi sayısı 2014'te

15 milyon artarak (%2,7) 581,8 milyon turiste ulaşmıştır. Enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları dikkate alındığında turizm gelirlerinin % 3,6 artarak, yaklaşık 509 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Dolayısıyla Tablo 1’de 2000-2014 yılları arasında Avrupa kıtasında gerçekleşen uluslararası turizm gelirleri ve ziyaretçi sayıları yer almaktadır. Tabloya göre; Avrupa bölgesinde uluslararası turizm hareketlerine katılan kişi sayılarında ve uluslararası turizm gelirlerinde 2009 yılında yaşanan küresel krizin etkisi dışında bir azalmaya rastlanmamaktadır. Avrupa’da özellikle tatil turizmi anlamında yerleşmiş bir durum söz konusudur. Herhangi bir destinasyonda, çevresel şartlardan kaynaklanan olumsuzluk yaşanması halinde, Avrupalı turistlerin tatillerini iptal etmek yerine, başka bir bölgede tatil yapmayı planladıkları söylenebilir. Bu sebepten bölgeden turizm hareketlerine katılan kişi sayılarında herhangi bir azalma yaşanmadığı düşünülmektedir (WTO, Tourism Highlights, 2015:7). Ancak tabloda dikkat çeken olumsuz bir durum söz konusudur. Uluslararası ziyaretçi sayıları açısından Avrupa kıtasının 2003 yılında pazar payı %58,6 iken bu pay 2014 yılında %51,4’e gerilemiştir. Benzer şekilde uluslararası turizm gelirleri açısından Avrupa kıtasının dünya pazar payı 2003 yılında %53 iken bu pay 2014 yılında %40,9’a düşmüştür. Bu durumun temel nedeninin turistlerin yeni bölgeleri ve ülkeleri ziyaret etmek istemelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 2: Avrupa Kıtası Turizm Gelirlerinin GSYİH’ye Katkısı (%)

Yıllar	GSYİH (GDP-Gross Domestic Product) (Milyar Dolar)	Uluslararası Turizm Geliri (Milyar Dolar)	Turizm Gelirlerinin GSYİH’ye Doğrudan Katkısı (%)	Turizm Gelirlerinin GSYİH’ye Toplam Katkısı (%)
2000	9,590.0	234.7	2,4	11,1
2001	9,762.9	230.3	2,3	10,9
2002	10,668.6	243.2	2,3	10,4
2003	12,992.9	282.9	2,2	9,9
2004	15,100.6	328.4	2,2	9,9
2005	15,992.6	348.8	2,2	9,7
2006	17,278.4	376.9	2,2	9,4
2007	20,155.6	435.2	2,2	9,1
2008	22,080.2	473.7	2,2	8,8
2009	19,452.6	410.9	2,1	8,9
2010	19,794.4	409.3	2,0	8,6
2011	21,780.2	466.7	2,2	8,6
2012	20,824.4	454.0	2,2	8,6
2013	21,667.7	491.7	2,3	8,6
2014	21,919.3	508.8	2,3	8,7

Kaynak: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96> <http://knoema.com/fuqnvwb/global-travel-tourism-industry-statistics> (20.04.2016) derlenmiştir.

Avrupa kıtasının uluslararası turizm sektöründen sağladığı üstünlük ve kıta ekonomisinde turizmin etkilerinin değerlendirildiği tablo 2’de özellikle turizm gelirlerinin kıta GSYİH’ye toplam katkısının çok büyük olması dikkat çekmektedir. Turizm gelirlerinin doğrudan katkısı içerisinde, oteller, seyahat acenteleri, havayolları ve diğer yolcu taşıma hizmetleri, restoranlar, eğlence hizmeti sunan işletmeler tarafından üretilen hizmetlerin yabancı turistler tarafından satın alınması sonucu elde edilen katkı söz konusudur. Turizm gelirlerinin toplam katkısı içerisinde ise; doğrudan, dolaylı ve uyarılmış katkıları ile sermaye yatırım harcamalarının katkısı dahil olmak üzere toplam seyahat ve turizm sektörlerinden elde edilen gelirler bulunmaktadır. Nitekim Avrupa Kıtasının GSYİH’si ve kıtanın elde ettiği uluslararası turizm gelirlerinin doğrudan ve toplam olarak GSYİH’ye etkileri 2000 yılından itibaren tablo 2’de görülmektedir. Turizm gelirlerinin artmasına paralel olarak, bu gelirlerin Avrupa kıtasının GSYİH’sindeki katkısı da artış göstermektedir. Tabloda da görüldüğü üzere, uluslararası turizm gelirlerinin kıta GSYİH’na doğrudan katkısı toplam katkısına göre daha azdır. Turizm gelirlerinin Avrupa kıtası GSYİH’sına toplam katkısı %8,6 ile %11,1 arasında değişmektedir. Bu oran Avrupa kıtasının ekonomik anlamda gelişmesinde önem arz eden bir durumdur.

Turizm, Avrupa bölgesi gibi dünyanın diğer bölgelerinin de ekonomik büyümesine yardımcı olan önemli bir sektördür. Turizm özellikle gelişmekte olan bölgelerde, ekonomik gelişme için itici bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla yetersiz ekonomik kaynakların önemli bir bölümü turizmin gelişimine ayrılmaktadır. Bundan dolayı turizmin, ihracattan sonra gelen ikinci büyük döviz kaynağı konumunda olduğu söylenebilir (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008:352).

Tablo 3: Avrupa Kıtası GSYİH ve Turizm Sektörünün Yıllık Büyüme Oranları

Yıllar	GSYİH Büyüme Oranı (%)	Turizm Sektörünün Büyüme Oranı (%)
2000	4,1	6,9
2001	2,3	-0,2
2002	1,4	3,0
2003	1,7	0,0

2004	2,8	4,3
2005	2,3	4,0
2006	3,6	4,3
2007	3,4	5,3
2008	0,8	0,3
2009	-4,5	-5,3
2010	2,2	2,9
2011	1,9	8,8
2012	-0,1	3,5
2013	0,2	6,0
2014	1,3	2,7

Kaynak:<http://statistics.unwto.org/content/compendium>

<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=109> (10.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 3'te Avrupa kıtasının GSYİH ve turizm sektörünün yıllık ortalama büyüme oranları yer almaktadır. Tabloya göre; Avrupa kıtasında turizm sektörünün 2000-2014 yılları arasında; 2001 ve 2009 yılları dışında, genel itibariyle büyüme gösterdiği tespit edilmiştir. Özellikle 2011'de %8,8 oranında büyüme söz konusudur. Avrupa kıtasındaki turizm sektörünün büyümesine paralel olarak kıtanın GSYİH'sinde de önemli artışlar, ilerlemeler görülmektedir. Turizm sektörünün gelişmesi ve büyümesi, bölgenin GSYİH'sinde büyümeye yardımcı olurken, aynı zamanda bölgedeki insanların bu sektörde istihdam edilebilmelerine imkan vermektedir. Nitekim bu durum işsizlik sorununun da kendiliğinden ortadan kalkmasında önem arz etmektedir.

Tablo 4'te Avrupa kıtasında 2000 ve 2014 yılları arasında, turizm sektöründe doğrudan (direkt) ve toplam istihdam edilen kişi sayıları ve kıtanın toplam istihdamı içerisindeki, turizm istihdamının payı gösterilmiştir.

Tablo 4: Avrupa Kıtasında Turizm İstihdamı

Yıllar	Turizmde İstihdam Edilen Doğrudan Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Turizmde İstihdam Edilen Toplam (Doğrudan+Dolaylı) Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Toplam İstihdam İçinde Turizm İstihdam Oranı (%)
2000	12,632.4	34,191.9	9,5
2001	12,529.4	34,382.8	9,5
2002	11,991.4	33,289.4	9,2
2003	11,723.3	32,480.6	8,9
2004	11,881.9	33,378.9	9,1
2005	11,874.2	33,622.3	9,1
2006	12,086.8	33,697.8	9,0
2007	12,033.2	33,378.3	8,7
2008	11,747.8	32,918.3	8,7
2009	11,485.4	32,744.8	8,5
2010	11,316.3	31,723.3	8,6
2011	11,526.4	32,034.6	8,3
2012	11,656.7	32,226.8	8,3
2013	11,944.9	32,795.7	8,4
2014	12,234.0	33,321.6	8,5

Kaynak:<http://knoema.com/fuqnvwb/global-travel-tourism-industrystatistics?variable=Travel%20%26%20Tourism%20Total%20Contribution%20to%20Employment&measure=25%20share>

(15.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 4'e göre; 2000-2014 yılları arasında, Avrupa kıtasında turizm yaklaşık 11-12 milyon kişiye doğrudan istihdam fırsatı sunmuş, toplam 32-35 milyon kişiye iş olanağı sağlamıştır. Turizm istihdamının toplam istihdam içerisindeki payının ciddi anlamda önemli olduğu tabloda izlenebilmektedir. 2014'te kıtada turizm sektöründeki istihdamın, toplam istihdam içerisindeki payı %8,5 olarak tespit edilmiştir.

Makroekonomik açıdan, uluslararası ziyaretçilerin harcamaları, hedef bölge için ithalat ve ziyaretçinin mensubu olduğu ülke için ihracat olarak kabul edilir. Aşağıdaki tabloda Avrupa Bölgesi'nin ithalat-ihracat rakamları ile turizm gelir-gider değerleri yer alırken, uluslararası turizm gelirlerinin ihracata oranı ve uluslararası turizm giderlerinin ithalat içindeki oranı gösterilmiştir.

Tablo 5: Avrupa Kıtası'nın Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı

Yıllar	Turizm Geliri (Milyar Dolar)	İhracat (Milyar Dolar)	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı (%)	Turizm Gideri (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)	Turizm Giderlerinin İthalata Oranı (%)
2000	234.7	2,633.4	8,9	225.1	2,774.6	8,1
2001	230.3	2,654.5	8,7	224.1	2,732.8	8,2

2002	243.2	2,835.6	8,5	240.6	2,872.7	8,3
2003	282.9	3,381.7	8,3	274.8	3,457.1	8,2
2004	328.4	4,031.1	8,1	322.4	4,139.8	7,8
2005	348.8	4,349.9	8,0	344.1	4,219.3	8,1
2006	376.9	4,979.0	7,5	361.3	4,893.4	7,4
2007	435.2	5,824.1	7,4	414.0	5,779.8	7,2
2008	473.7	6,573.3	7,2	451.8	6,550.6	6,9
2009	410.9	5,010.5	8,2	386.0	4,881.0	7,9
2010	409.3	5,740.2	7,1	382.6	5,608.5	6,8
2011	466.7	6,859.7	6,8	415.6	6,678.9	6,2
2012	454.0	6,634.8	6,8	397.5	6,309.0	6,3
2013	491.7	6,853.8	7,1	424.2	6,410.7	6,6
2014	508.8	6,907.8	7,3	422.0	6,403.5	6,5

Kaynak: http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProduct_TS.aspx;
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf (10.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 5'e göre; Avrupa kıtasının 2000-2014 yılları arasında ihracatı ile ithalatı artmış ve 2006 yılından sonra ihracat, ithalatın üzerinde seyretmiştir. Turizm sektörünün Avrupa Bölgesi'nin toplam ihracatı içindeki payı incelendiğinde; 2000 yılında %8,9 olan pay 14 yıllık süre içerisinde iniş-çıkışlar yaşamıştır. Ancak 2014 yılında bu payın %7,3'e kadar gerilediği tespit edilmiştir. Turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranına bakıldığında ise bu oranların 2000-2014 yılları arasında, turizm gelirlerinin ihracata oranından çok farklı olmadığı gözlenmektedir. Turizm giderlerinin ithalata oranı, söz konusu dönem içinde %6,2 -%8,3 arasında değişme göstermektedir. Nitekim bu durum Avrupa Kıtası'nda turizm gelirleri kadar giderlerinin de oldukça fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Turizm giderlerinin bu denli yüksek olmasının temel sebebinin, Avrupa Bölgesindeki yerleşik vatandaşların bölge dışına çıkıp, turizm faaliyetlerine katılmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Avrupa Kıtasının net turizm gelirlerinin dış ticaret ve cari işlemler dengesindeki açıkları kapatıcı etkileri aşağıda tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Avrupa Kıtası Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret ve Cari İşlemler Dengesine Etkisi

Yıllar	Net Turizm Geliri (Milyar Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	Net Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açığına Kapama Oranı (%)	Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	Net Turizm Gelirlerinin Cari Açığı Kapama Oranı (%)
2000	9.6	-141.2	6,8	-85.3	11,2
2001	6.2	-78.3	7,9	-35.6	17,4
2002	2.6	-37.1	7,0	8.6	-
2003	8.1	-75.4	10,7	5.2	-
2004	6.0	-108.7	5,5	56.6	-
2005	4.7	130.6	3,6	12.3	-
2006	15.6	85.6	-	-22.2	70,2
2007	21.2	44.3	-	-86.5	24,5
2008	21.9	22.7	-	-241.7	9,0
2009	24.9	129.5	-	-7.1	350,7
2010	26.7	131.7	-	11.6	-
2011	51.1	180.8	-	89.5	-
2012	56.5	325.8	-	201.7	-
2013	67.6	443.1	-	307.0	-
2014	86.8	504.3	-	309.4	-

Kaynak:<http://knoema.com/IMFWEO2015Oct/imf-world-economic-outlook-weo-october-2015>(10.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 6'ya göre; net turizm gelirlerinin dış ticaret dengesine oranı, açık veren yıllar için değerlendirildiğinde, dış ticaret açığının en yüksek olduğu yıl 2000 yılında (141,2 milyar dolar), bu açığın %6,8'i turizm gelirleri aracılığıyla kapanmıştır. Tablo 6'ya göre; incelenen dönem içerisinde, Avrupa kıtasında cari açığının olduğu yıllarda, turizmin bu açıkları kapama oranının yüksek olduğu görülmektedir. Turizm gelirin cari açığı kapatma oranı 2000 yılında %11,2 iken 2006 yılında yükselerek, bu oranın %70,2'ye ulaştığı saptanmıştır.

3.2 Ortadoğu Kıtasının Turizm Hareketleri ve Ekonomik Etkileri

"Ortadoğu" kavramı ile "Arap Dünyası" eş anlamlı olarak kullanılmakta olup; Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün Turizme İlişkin Göstergeler (Tourism Highlights)'inde bu kavramın kapsadığı bölge içerisine Mısır, Irak, İran, Bahreyn, Ürdün, Kuveyt, Libya, Lübnan, Umman, İsrail, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ülkeler yer almaktadır (WTO, Tourism Highlights, 2015:8). Ortadoğu kıtasının kişi başına düşen gelirin yüksek olması, gittikçe artan genç nüfusu, uzun süreli konaklama ve fazla harcama yapma eğilimi gibi özellikler bölgenin önemli bir pazar olduğunu ortaya koymaktadır (Sarı ve Yıldırım, 2015:385). Dünya Turizm Örgütü'nün hazırladığı Turizm 2020 Vizyon Raporu'na göre; Ortadoğu'nun 2020 yılına kadar hem turist alan hem de turist gönderen uluslararası bir turizm bölgesi olacağı öngörülmektedir.

Ortadoğu Bölgesine 2014 yılında toplam 51 milyon turist gelmiştir ve bu sayı dünya toplam turist sayısının yaklaşık olarak %4,5'ine denk gelmektedir. Aynı yıl dünyada 1,245 milyar dolar olan uluslararası turizm gelirleri, Ortadoğu bölgesinde 49,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam dünya turizm gelirlerinin yaklaşık olarak %4'üne denk gelmektedir (WTO, Tourism Highlights, 2015:4).

Aşağıdaki tabloda Ortadoğu Bölgesinin 2000-2014 yılları arasındaki turizm gelişmelerini gösteren sayısal veriler ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır.

Tablo 7: Ortadoğu Kıtasının Uluslararası Turizm Gelişmeleri

Yıllar	Uluslararası Ziyaretçi Sayısı (Milyon Kişi)	Yıllık Değişim Oranı (%100)	Ziyaretçi Sayısı Açısından Dünya Pazar Payı (%)	Uluslararası Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	Yıllık Değişim Oranı (%100)	Uluslararası Turizm Gelirleri Açısından Dünya Pazar Payı (%)
2000	23,2	27,4	3,3	9,7	-1,0	2,0
2001	23,6	1,7	3,3	11,8	21,6	2,5
2002	27,9	18,2	3,9	12,9	9,3	2,5
2003	30,0	7,5	4,2	16,8	30,2	2,7
2004	36,3	21,0	4,6	25,5	51,7	3,4
2005	38,3	5,5	4,8	26,3	3,1	4,0
2006	40,9	6,7	4,9	29,9	13,6	3,7
2007	46,6	14,0	5,3	35,0	17,0	4,0
2008	55,6	19,3	6,0	39,7	13,4	4,8
2009	52,9	-4,8	6,0	42,0	5,7	4,8
2010	60,3	14,0	6,4	51,7	23,3	5,5
2011	54,9	-8,9	5,6	46,4	-10,2	4,5
2012	51,7	-5,8	5,0	47,5	2,3	4,4
2013	48,4	-6,3	4,7	45,2	-4,8	4,1
2014	51,0	5,4	4,5	49,3	9,0	4,0

Kaynak: <http://statistics.unwto.org/content/compendium> (10.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 7'ye göre; 2000 yılında bölgeye gelen ziyaretçi sayısı yaklaşık 23-24 milyon kişi ve bölgenin uluslararası turizm kazancı 9,7 milyar dolar iken, bu rakamlar 14 yıllık süre içerisinde iniş çıkışlar yaşamasına rağmen, genel olarak önemli miktarlarda artış göstermektedir. Ancak Ortadoğu kıtasına turistik gezi için tasarrufu olan insanları, seyahat etmekten vazgeçirecek temel unsurun, kıtadaki güvenlik sorunu olduğu düşünülmektedir (Genç ve Sayım, 2011:180-181).

2010 yılında başlayan ve günümüzde de süren, "Arap Baharı" olarak adlandırılan Arap Dünyasında baş gösteren mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmalar yaşanmaktadır. Bu çatışmalar, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de büyük çapta; Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan'da küçük çapta oluşmuştur. Bunlara örnek olarak, Temmuz 2013'te Mısır'daki iç karışıklık sonucu askeri darbe uygulanması, Mart 2011'de başlayan ve halen devam eden Suriye iç savaşı gösterilebilir (Sodan, 2011: 80-82). Bu durumların Ortadoğu ülkelerinde turizm hareketlerini olumsuz etkileyerek, turizmin gelişimini gerilediği düşünülmektedir.

Aşağıdaki tablo 8'de 2000-2014 yılları arasında Ortadoğu Bölgesinin turizm gelirlerinin bölge GSYİH'indeki payları yer almaktadır.

Tablo 8: Ortadoğu Turizm Gelirlerinin GSYİH'indeki Payı

Yıllar	GSYİH (GDP-Gross domestic product) (Cari Fiyatlarla Milyar Dolar)	Uluslararası Turizm Geliri (Milyar Dolar)	Turizm Gelirlerinin GSYİH'ye Doğrudan Katkısı (%)	Turizm Gelirlerinin GSYİH'ye Toplam Katkısı (%)
2000	798,8	9,7	3,5	10,0
2001	806,7	11,8	3,8	10,3
2002	812,5	12,9	3,1	8,7
2003	921,9	16,8	3,2	8,9
2004	1,120,2	25,5	3,1	8,5
2005	1,373,7	26,3	3,0	8,4
2006	1,630,8	29,9	2,8	7,9
2007	1,927,2	35,0	2,8	7,9
2008	2,408,8	39,7	2,7	7,6
2009	2,146,8	42,0	3,0	8,2
2010	2,508,8	51,7	3,0	8,0
2011	2,953,7	46,4	2,5	7,1
2012	3,061,4	47,5	2,7	7,3
2013	3,127,2	45,2	2,7	7,4
2014	3,264,2	49,3	2,8	7,5

Kaynak: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Middle-East/GDP_Current_Prices_US_Dollars/, <http://knoema.com/WTTC2016/world-travel-and-tourism-council-data-2016> derlenmiştir (17.04.2016)

Tablo 8'e göre; Ortadoğu kıtasının uluslararası toplam turizm gelirlerinin kıta GSYİH'ine doğrudan katkısı 2000 yılında % 3,5 iken, bu pay 2014 yılında %2,8'e gerilemiştir. Uluslararası turizm gelirlerinin kıta

GSYİH'sine toplam katkısı da 2000'de % 10 iken, 2014 yılında bu payın azalarak yaklaşık %8'e ulaştığı saptanmıştır. Ortadoğu GSYİH ve turizm büyüme oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9: Ortadoğu GSYİH ve Turizm Büyüme Oranları

Yıllar	GSYİH Büyüme Oranı (%)	Turizm Sektörünün Büyüme Oranı (%)
2000	5,5	27,4
2001	2,0	1,7
2002	2,4	18,2
2003	5,2	7,5
2004	8,0	21,0
2005	5,7	5,5
2006	6,7	6,7
2007	6,1	14,0
2008	5,1	19,3
2009	1,5	-4,8
2010	5,0	14,0
2011	3,7	-8,9
2012	4,4	-5,8
2013	2,2	-6,3
2014	2,5	5,4

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>
<http://statistics.unwto.org/content/compendium> (10.04.2016) derlenmiştir.

Kıtada ekonomik büyüme ve gelişmenin sürdürülebilirliği için, turizme odaklanılmaktadır. Bu çaba en çok, Birleşik Arap Krallığı'nda bulunan Dubai, onu sırasıyla takip eden Bahreyn, Katar ve Umman'da görülmektedir. Dubai ve Katar turizm sektörünü geliştirmek ve elde edecekleri kazancı arttırmak için yeni yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. (Sodan, 2011: 83). Nitekim bu durum turizm sektörünün büyümesi ülke GSYİH'nin büyümesini de olumlu etkilemiştir. Bu durum yukarıdaki tablo 9'da net bir biçimde görülmektedir.

Yüksek işsizliğin yaşandığı Ortadoğu ülkelerinde emek yoğun yapıya sahip olan turizm sektörü, istihdam oluşturulması açısından önem arz eden bir sektördür (Genç ve Sayım, 2011:185).

Aşağıdaki tabloda Ortadoğu kıtasında turizmde doğrudan ve toplam istihdam edilen kişi sayıları ile toplam istihdam içerisinde turizm istihdam oranları yer almaktadır.

Tablo 10: Ortadoğu Turizm Sektöründe İstihdam

Yıllar	Turizmde İstihdam Edilen Doğrudan Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Turizmde İstihdam Edilen Toplam (Doğrudan+Dolaylı) Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Toplam İstihdam İçinde Turizm İstihdam Oranı (%)
2000	1,708.3	4,336.0	10,1
2001	1,903.6	4,576.1	10,3
2002	1,580.7	3,824.7	8,0
2003	1,657.0	4,090.5	8,3
2004	1,798.4	4,469.3	8,4
2005	1,811.0	4,555.1	8,2
2006	1,761.1	4,514.8	7,8
2007	1,938.3	4,790.1	8,0
2008	2,002.5	4,836.2	7,9
2009	2,242.0	5,302.9	8,5
2010	2,505.3	5,776.4	8,9
2011	2,208.4	5,112.7	7,6
2012	2,312.4	5,453.8	7,8
2013	2,243.9	5,370.5	7,4
2014	2,394.5	5,656.3	7,6

Kaynak: <http://knoema.com/WTTC2016/world-travel-and-tourism-council-data-2016> (15.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 10'a göre; Ortadoğu kıtasında 2000 yılı içerisinde turizm aracılığıyla doğrudan 1 milyon 708 bin kişinin, toplamda 4 milyon 336 bin kişinin istihdam edildiği görülmektedir. 2014 yılında turizm sektörü yaklaşık 2 milyon 394 bin kişiye doğrudan ve toplamda 5 milyon 656 bin kişiye iş imkanı sağlamıştır. Tablo 10'da incelenen 14 yıllık süre içerisinde, turizm istihdamının toplam istihdamdaki oranı ortalama % 8,5'tir. Bölgedeki nüfus artış-azalışlarına bağlı olarak, bu oranın yıllar içerisinde değişiklik göstermektedir.

Dünya petrol ve doğalgaz rezervinin yüzde 58'ine sahip olan Ortadoğu ülkeleri, bu kaynakların ihracatçısı konumundadır. Ayrıca, bölgesel ve iki taraflı ekonomik bütünleşmeler çerçevesinde, kıta ülkeleri dış ticaret üzerindeki tarife ve tarife dışı engelleri büyük ölçüde azaltmaya yönelik reformlar oluşturdukları için kıtanın dış ticaret dengesinde fazla oluşmaktadır (Genç ve Sayım, 2011:310).

Aşağıdaki tablo 11'de 2000-2014 yılları arasında Ortadoğu kıtasının dış ticaretini oluşturan, ihracat ve ithalat tutarları ile turizm gelirlerinin ihracata oranı, turizm giderlerinin ithalata oranı gösterilmiştir.

Tablo 11: Ortadoğu'nun Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı

YILLAR	Uluslararası Turizm Geliri (Milyar Dolar)	İhracat (Milyar Dolar)	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı (%)	Uluslararası Turizm Gideri (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)	Turizm Giderlerinin İthalat Giderine Oranı (%)
2000	9.7	267.6	3,6	10.1	159.4	6,3
2001	11.8	238.2	5,0	13.4	168.6	7,9
2002	12.9	251.2	5,1	24.8	175.3	14,1
2003	16.8	301.8	5,5	19.8	198.1	9,9
2004	25.5	389.7	6,5	27.3	251.7	10,8
2005	26.3	574.8	4,5	27.1	317.6	8,5
2006	29.9	598.2	5,0	47.4	282.4	16,7
2007	35.0	775.3	4,5	58.1	435.4	13,3
2008	39.7	1,042.9	3,8	50.4	585.0	8,6
2009	42.0	673.1	6,2	61.1	482.7	12,6
2010	51.7	965.9	5,3	69.4	606.6	11,4
2011	46.4	1,343.1	3,5	63.0	722.8	8,7
2012	47.5	1,297.6	3,7	71.8	704.9	10,1
2013	45.2	1,297.6	3,5	66.7	752.6	8,9
2014	49.3	1,301.9	3,8	70.2	809.9	8,7

Kaynak: WTO -International Trade statistics 1990-2015; https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its_e.htm
http://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx (19.04.2016) derlenmiştir.

Tablo 11'e göre; 2000-2014 yılları arasında turizm gelirlerinin ihracat içindeki payı 14 yıllık süre içerisinde ortalama %4,5-5 ve turizm giderlerinin ithalat içindeki payı %7,8-%8,0'dir. Tablodan da görüldüğü üzere, belirtilen dönemde Ortadoğu kıtasının ihracatı ithalatının hep üstündedir. Bu durum petrol ihracatçısı olan ülkelerin bulunduğu kıtada dış ticaret ve cari işlemler dengesinin pozitif yönlü olmasını sağlamıştır. İzlenen dönemde kıtanın turizmden elde etmiş olduğu döviz geliri, kıtadan turizm amacıyla çıkan döviz giderinden daha düşüktür. Bu durumun temel nedeni, kıtada yaşanan çatışmalar sonucu oluşan güvenlik sorunu şeklinde ifade edilebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünyayı oluşturan beş temel kıtanın her birinin kendine özgü destinasyonu ve bu destinasyonlar sayesinde oluşan turizm hareketliliği söz konusudur. Dolayısıyla turizm hareketlerinin ülkelerin kalkınmışlık ve refah seviyesinin gelişiminde önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebepten turizm dünyanın tüm kıtalarında önem arz etmektedir. Araştırmanın amacı; turizm hareketlerinin oluşturduğu ekonomik etkiyi tespit ederek, gelişmiş ve gelişmekte olan kıtaları karşılaştırarak, turizm bakımından değerlendirmektir. İfade edilen amaç doğrultusunda elde edilen verilere karşılaştırmalı analiz uygulanmış ve araştırma sonuçlandırılmıştır.

Sonuç itibarıyla; uluslararası turizm hareketlerinin dünyadaki kıtasal anlamda dağılımına bakıldığında, Avrupa kıtasının Ortadoğu kıtasına göre, çok daha büyük bir paya sahip olduğu gözlenmektedir. Dünya turizm ve seyahat sektörünün en büyük üreticisi ise Avrupa Birliği ülkeleridir. Avrupa, uluslararası turizm hareketlerinin odak noktasında yer almaktadır. Dünya nüfusunun % 10,6'sına ve milli gelirin %36'lık bir kısmına sahip Avrupa, dünya turizm gelirlerinin yaklaşık yarısını almaktadır (Kaşlı vd., 2014:21). Avrupa halen dünyada en fazla turist çeken ve en fazla turist gönderen kıta pozisyonundadır. Avrupa'nın 2014 yılı sonu itibarı ile 581,8 milyon turisti ağırlayarak, %51,4'lük bir pay aldığı tespit edilmiştir. Ortadoğu kıtası ise bu pay %4,5'tir. Bu durum Avrupa kıtasının Ortadoğu kıtasına göre turizm hareketlerinin kazanımları bakımından ne denli büyük bir paya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Avrupa ve Orta doğu kıtasının uluslararası turizm gelirleri incelendiğinde, turist sayısındaki sıralamaya benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. 2014 yılında 508,8 milyar dolar gelir elde ettiği saptanmıştır. Nitekim Avrupa'nın payının da %40,9 olduğu ortaya konmuştur. Ortadoğu kıtasının ise çok zayıf turizm bölgeleri olduğu tespit edilmiştir. Ortadoğu kıtasını Avrupa kıtası ile karşılaştırılması durumunda, Ortadoğu kıtasının turist sayısı ve turizm gelirleri açısından oldukça geri planda kalmış olduğu söylenebilir. Ortadoğu ülkelerinin birçoğunu etkisi altına alan çatışmalar, dinsel ve mezhepsel ayrılıklar nedeniyle yaşanan sorunlar, bölgedeki birçok ülke ekonomisinin istikrarlı bir gelişim

gösterememesine neden olmaktadır. Ayrıca, dünyada oluşturulan Ortadoğu algısının güvensiz, karmaşık, savaşlar ve terör eylemleri ile özdeşleşmiş olması gibi birçok olumsuz etkenler, bu bölgenin turizm açısından kayda değer gelişim gösterememesine neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim bu ve buna benzer nedenlerle turizm sektörünün Ortadoğu kıtasında bulunan ülkelerin Avrupa kıtasında yer alan ülkelere göre rekabette çok yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Araştırmada Avrupa kıtasındaki ve Ortadoğu kıtasındaki turizm hareketlerinin ülkelerin ekonomilerinde oluşturduğu etkinin büyük ve önemli olduğu ifade edilebilir.

Gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda araştırma ile ilgili benzer çalışmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın sadece Avrupa ve Ortadoğu kıtasını kapsamı sebebiyle konu ile ilgili literatüre ve benzer çalışmaların gerçekleştirilmesinde araştırmacılara katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla beraber gerçekleştirilen bu araştırma ilerde yapılması düşünülen araştırmaların konusunu oluşturarak, yeni araştırmacılara yön verebilir. Sonraki dönemlerde yeni araştırmacılar örneklemini genişleterek, farklı yöntemlerle kıtalar arası turizm hareketliliğinin, kıtalara sağlayacak olduğu avantajları ortaya koyabilirler. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı araştırmanın önem arz ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BAHAR, Ozan ve KOZAK, Metin (2006). *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık, ss:29.
- DİNÇER, Z. Mithat (1993). *Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*, İstanbul: Filiz Kitabevi, ss:7.
- GENÇ, Hamdi ve SAYIM, Ferhat (2011). *Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Ekonomik Yapısı*, Bursa: Mkm Yayıncılık, ss:180-310.
- HAZAR, Atilla (2010). *Genel Turizm*, Ankara: Nobel Yayıncılık, ss:3
- KAŞLI, Mehmet, İLBAN, Mehmet Oğuzhan ve EKİCİ, Aykut (2014). *Kandıra Kıyı Bandı Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgesi Birliği, Kandıra Turizm Master Planı, Kandıra*, s.21.
- KIZILGÖL, Özlem ve ERBAYKAL, Erman (2008). "Türkiye'de Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.13, S.2. s.352.
- KOZAK, Nazmi, KOZAK, Meryem ve KOZAK, Metin (2001). *Genel Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık, ss:1-2.
- OLALLI, Hasan ve TİMUR, Alp (1986). *Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*, İstanbul: Beta Yayıncılık, ss:5.
- SARI, Yaşar ve YILDIRIM, Gülsün (2015). "Türkiye Turizmi Bağlamında Ortadoğu Pazarı Üzerine Bir Araştırma", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, ISSN:1309-0712, s.385.
- SODAN, Ramazan (2011). *İpek yolu Kalkınma Ajansı Ortadoğu Durum Raporu*, ss:80-83.
- TOSKAY, Tunca (1989). *Turizm Olayına Genel Bakış*, İstanbul: Der Yayınları, ss:75.
- USTA, Öcal (1995). *Genel Turizm*, İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınevi, ss:13.
- UNWTO, World Tourism Organization, *Tourism Highlights 2015 Edition*, 2015:3-15 <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899> (E.T. 15.04.2016).
- UNWTO, <http://statistics.unwto.org/content/compedium> (E.T. 10.04.2016)
- WTO -International Trade statistics 1990-2015; https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its_e.htm (E.T. 19.04.2016)
- <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=96>(E.T. 20.04.2016)
- <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=109>(E.T.10.04.2016)
- <http://knoema.com/fuqnvwb/global-travel-tourism-industry-statistics> (E.T. 20.04.2016)
- <http://knoema.com/WTTC2016/world-travel-and-tourism-council-data-2016> (E.T. 15.04.2016)
- <http://knoema.com/fuqnvwb/global-travel-tourism-industrystatistics?variable=Travel%20%26%20Tourism%20Total%20Contribution%20to%20Employment&measure=25%20share> (E.T. 15.04.2016)
- <http://knoema.com/WTTC2016/world-travel-and-tourism-council-data-2016>(E.T. 17.04.2016)
- <http://knoema.com/IMFWEO2015Oct/imf-world-economic-outlook-weo-october-2015>(E.T. 10.04.2016)
- http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProduct_TS.aspx; (E.T. 10.04.2016)
- http://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx (E.T. 19.04.2016)
- https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf (E.T. 10.04.2016)
- http://www.economywatch.com/economic-statistics/Middle-East/GDP_Current_Prices_US_Dollars/, (E.T. 17.04.2016)
- <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries> (E.T. 10.04.2016)